

rationem facere. Deinde hæc comparatio præcise faciendæ est in cognitione fidei, quatenus ex divina revelatione et infuso lumine pendet, non in scientia acquisita, quæ per industriam humanam comparari potest, etiam circa res divinas, fide ipsa supposita. Ac denique hujusmodi comparationes non sunt ita intelligendæ, ut exacte et in omnibus personis ac temporibus necessario debeant verificari, sed regulariter, et ut plurimum, seu a toto genere, ut aiunt, aut comparando statum cum statu, vel capita illorum inter se, quæ omnia sumuntur ex D. Thoma, d. quæst. 174, art. 6, et Cajetano, q. 1, art. 7.

12. *Pro prima regula primum pronuntiatum bimembre. — Membrum prius. — Membrum posterius.* — Primo ergo, comparando statum Ecclesiæ quoad corpus seu communem plebem ejus, sic verum est fuisse in Ecclesia magis explicitam fidem in statu, seu tempore viciniore Christo Domino. Hoc satis notum est ex dictis, et ex discursu supra facto; nam in lege naturæ, magis obscura vel implicita fuit fides quam sub lege Moysis; et in lege gratiæ multo magis fuit explicata, tam circa mysterium Trinitatis; nam, ut inquit Gregorius supra, *per Testamentum novum in corde fidelis populi fides Trinitatis crevit, juxta illud Matth., ult: Euntes, docete omnes gentes, etc.*; quam circa mysterium Incarnationis, de quo Paulus, ad Ephes. 3: *In prioribus generationibus mysterium Christi non est agnitum, sicut nunc est revelatum SS. Apostolis et Prophetis*, et ideo dixit Irenæus, l. 3, c. 47: *In novo Testamento, fides hominum, quæ est apud Deum, aucta est.* At vero distinguendo in illismet statibus tempora propinquiora, vel remotiora Christo, aut fini mundi, nihil credo posse certum affirmari; nam in unoquoque statu potuit esse magna varietas et rerum vicissitudo, et ita in statu legis naturæ potuit esse fides in ejus initio satis explicata pro capacitate illius status, et postea paulatim obscurari usque ad tempora Abrahæ, in quo veluti renovata est, et fortasse aucta in cognitione Dei, quoad omnipotentiam ejus, ut D. Thomas supra dicit, et quoad spem Christi venturi, propter specialem promissionem factam Abrahæ et filiis ejus. Deinde vero paulatim minui cœpit cognitio fidei, et ita processit usque ad Moysen. Similiter etiam in statu legis veteris magna fuit vicissitudo et mutatio, ut constat ex Scriptura; et ideo Deus certis temporibus mittebat Prophetas, per quos fidei cognitio quasi renovaretur: unde contingere

potuit ut tempore adventus Christi populus ille majori ignorantia laboraret, quam superioribus temporibus. Denique etiam in Christi Ecclesia hæc mutationes inventæ sunt. Si autem attente considerentur, magis fuerunt in varietate, vel extensione locorum, quam in substantiali fide corporis Ecclesiæ; nam hæc semper videtur fuisse æque explicata in communi plebe fidelium, saltem quoad symbolum Apostolorum. Neque hoc est præter regulam D. Thomæ, nam hæc Ecclesia semper est æque propinqua Christo: ipse enim promisit, et præsentiam suam, dicens: *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi*; et assistentiam divini Spiritus, dicens: *Ut maneat vobiscum in æternum.*

13. *Secundum pronuntiatum pro ead. 1 reg. — Temerarium putare aliquem post Apostolorum explicationem fidem habuisse. — Limitatio secunda pronuntiatum.* — Secundo, comparando capita, dicendum est homines propinquiores Christo, qui in unoquoque statu fuerunt capita Ecclesiæ, magis fuisse in fide illuminatos, regulariter loquendo. Ita explicat sententiam suam D. Thomas, et ita etiam est interpretanda regula Gregorii, et patet facile ex discursu ejus, quia Moyses videtur fuisse excellentior in divinis illustrationibus, quam superiores; et specialiter ait D. Thomas excessisse in cognitione divinitatis quoad simplicitatem ejus, quam Deus illi ostendit, revelato illo nomine: *Ego sum qui sum*, juxta illud Exod. 6: *Nomen meum manifestavi eis.* Postea vero Apostoli majorem cognitionem acceperunt, ut recte probant argumenta facta, neque est cogitandum aliquos post illos habuisse majorem fidei cognitionem, neque posset id sine temeritate affirmari, ut satis etiam probatum est. Dixi autem, *regulariter*, quia in quolibet statu potest cogitari aliqua exceptio, ut in statu legis naturæ fortasse Adam excessit posteriores, et in statu legis scriptæ David forte excessit Moysen, Isaiam, et alios, ut etiam tactum est. Deinde Joannes Baptista conferri potest cum Apostolis; de Elia etiam, et Enoch, quatenus venturi sunt tempore ultimi judicii, cogitari potest an sint habituri vel æqualem vel majorem cognitionem fidei; itaque in his nihil certius affirmari potest.

14. *Tertium pronuntiatum pro utraque reg.* — Tertio, dicendum est specialiter de Ecclesia Christi, successu temporum crevisse in sapientia rerum divinarum acquisita, mediante fide, ut experimento constat. Unde quoad

hanc sapientiam potuit esse etiam mutatio et varietas in Ecclesia, in qua nulla ex prædictis regulis potest habere moralem certitudinem; nam in quibusdam temporibus magis propinquis adventui Christi videtur Ecclesia abundasse majori lumine et cognitione, existentibus in ea illustrioribus Doctoribus, quæ postea remitti potuit illis deficientibus, et iterum postea crescere advenientibus aliis, nam hoc totum pendet ex ordine divini providentiæ, adjuncta sollicitudine pastorum Ecclesiæ; et hoc probant dubitationes factæ, quæ ex dictis facile solvuntur.

15. *Quæstiuicula. — Partis negativæ moti- rum.* — Una tantum superest expedienda difficultas, quæ proposita etiam est, et est majoris momenti, an scilicet in Ecclesia Christi creverit fides, quoad aliquas propositiones credendas de fide, in posteriori tempore, quæ antea non credebantur tanquam de fide? Nam ex dictis videtur sequi pars negativa, quia sapientia infusa non potuit etiam extensive crescere in hac Ecclesia, alias possent posteriores pastores Ecclesiæ in hac sapientia superare Apostolos; item in hac Ecclesia non sunt novæ revelationes; ergo nec nova credibilia. Denique ita videntur sentire Scholastici supra citati, dicentes non augeri fidem Ecclesiæ quoad numerum credibilium, sed solum quoad explicationem; D. Thomas etiam in hac quæst. 1, art. 10, ad 1, dicit nihil doceri ab Ecclesia, quod in doctrina Apostolorum non contineatur, sed explicari magis, et proponi fidelibus propter hæreticos; unde etiam Wald., l. 2 Doctrinal. fid. antiq., cap. 22 et 23, dicit non posse Ecclesiam novum articulum fidei condere, sed antiquos explicare, quod etiam tradit Castro, l. 1 contr. hæreticos, capite 8; et Cano, l. 2 de Locis, c. 7, et l. 4, cap. 3.

16. *Veræ resolut. pars prior. — Pars posterior.* — Sed quia hoc punctum attingit materiam de Potestate Pontificis et Concilii ad definiendas fidei veritates, quam infra, disp. 5, sect. 7 et 8, ex professo tractaturi sumus¹, ideo breviter dico simpliciter quidem asserendum esse Ecclesiam non tradere novam fidem, sed antiquam semper stabilire et explicare; nam propterea recurrit semper ad Scripturam et Apostolicas traditiones, et ita docent etiam antiqui Patres, ut Vincent. Lyrinens., lib. cont. Profan. voc. novit., cap. 7 et 37; Irenæus, l. 3 contra Hæres., cap. 2; et

¹ Videantur etiam disp. 10 et 11.

Hieronymus in id Psalm. 86: *Dominus narravit in Scripturis populorum, et principum horum, qui fuerunt in ea*, ubi expendit verbum illud, *fuerunt*, ut exponat Principes illos fuisse Apostolos. Hoc tamen non obstante, verum est aliquam propositionem explicite nunc credi de fide, quæ antea explicite non credebatur ab Ecclesia, quamvis implicite in doctrina antiqua contineretur; hoc probant exempla supra adducta, et optimum etiam est de baptismo dato ab hæretico in forma Ecclesiæ, an sit iterandus, vel sit validus; nam tempore Cypriani neutrum erat de fide; et ideo, licet ipse et Stephanus Papa contraria sentirent, nihilominus in ejusdem fidei unione permanserunt, quia Stephanus nihil definivit; postea vero de fide traditum est, talem baptismum non esse iterandum; et multa similia possunt afferri, et sine dubio hoc spectat ad potestatem definiendi Ecclesiæ. Neque ad hoc est necessaria nova revelatio, sed sufficit infallibilis assistentia Spiritus Sancti ad explicandum et proponendum explicite id quod antea implicite tantum in revelatis continebatur.

17. *Satisfit motiis negativæ partis in num.* 15. — Et ita sunt explicandi dicti auctores. Nam illa explicatio, quam dicunt posse Ecclesiam facere, aliquando est per explicationem novæ propositionis contentæ in antiquis. Illa autem propositio nunquam est novus articulus, quia non pertinet ad materiam veluti substantialem fidei explicite ab omnibus credendam; illa enim sufficienter fuit semper explicata in Symbolo, sed pertinet sæpe ad doctrinam fidei, quam oportet sciri a Doctoribus Ecclesiæ, juxta temporum varietatem vel necessitatem.

18. *Unum genus propositionum quæ successu temporis explicite creduntur. — Alterum genus.* — Denique, propter id quod de Apostolis tangitur, possumus distinguere duplicem ordinem propositionum, quæ successu temporum explicite creduntur; quædam enim pertinent veluti ad substantiam mysteriorum, ut in mysterio Incarnationis, quod Christus habuerit duas voluntates; et in mysterio Eucharistiæ, quod substantia panis post consecrationem non maneat, et similes; et de hujusmodi credendum est, fuisse cognitæ ab Apostolis non tantum implicite, sed explicite, quia optime intelligebant Scripturas, et mysteria omnia quæ ad traditionem fidei pertinebant. Aliæ vero sunt propositiones contingentes, quæ tempore Apostolorum nondum eveniant, ut quod iste sit Pontifex, quod hoc sit

verum Concilium, et similes; et has non oportuit cognosci ab Apostolis explicite, sed tantum in universali, quia non erat necessarium illis revelari omnia futura. Et fortasse hoc modo in die Pentecostes non fuerunt edocti explicite de omnibus mysteriis fidei, quoad particulares circumstantias eorum, ut de modo vocationis Gentium, et de cessatione legalium, ut plane colligitur ex Actorum 10 et 15; et sic etiam Joannes, in Apocalypsi, multa intellexit de futuris, quæ aliis revelata non fuere, et fortasse multa ex illis non intelligentur certo et explicite, donec impleantur. Ita ergo potest Ecclesia in his rebus cognoscendis proficere, etiam cum certitudine fidei, interveniente Ecclesiæ definitione, quæ propter assistentiam Spiritus Sancti vim habet revelationis, seu infallibiliter applicat revelationem universalem ad particulare objectum. Et hæc sufficiunt de objecto materiali; nam alia quæ hic tractari possent de propositionibus mediate tantum, vel traditis, et non scriptis, pendent ex dicendis de objecto formali, et de regulis fidei, et ibi tractabuntur.

DISPUTATIO III.

DE OBJECTO FORMALI FIDEI; ET QUOMODO AD ILLUD
FIAT ULTIMA FIDEI RESOLUTIO.

Objectum formale duplex. — *Primus modus objecti formalis apud Capreolum.* — Duplex solet distingui objectum formale in potentiis vel habitibus, præsertim cognoscitivis, scilicet, *in esse rei*, et *in esse cognoscibilis*, ut tradit Cajetanus, 1 p., quæst. 1, art. 3; et ante illum Capreolus, quæst. 4 Prolog., art. 1, ubi distinctionem hanc colligit ex variis locis D. Thomæ; et applicando illam ad nostram materiam, aliquid de ea dicemus in sectione 2. Ratio ergo formalis objecti *in esse rei*, est ratio principaliter cognita; unde vocari solet *objectum quod*, seu *terminaticum*. Ratio autem formalis *in esse cognoscibilis*, est ratio seu medium cognoscendi, et ideo vocatur *objectum quo*. Unde fit ut, comparando illas duas rationes inter se, illa quæ pertinet ad *esse rei*, in objecto materiali comprehendatur; quare de illa hic non tractamus, nam in præcedenti disputatione explicata est. Agimus ergo de ratione formali *motiva*, quæ solet etiam vocari *ratio sub qua*. Addit vero Capreolus tertiam rationem objecti, quam ipse vocat concomitantem, in 3, dist. 25, art. 3, ad 1; sed non oportet membra multiplicare,

quæ obscuritatem et confusionem parturiunt; nam ut ipsemet explicat, illa ratio concomitans nihil aliud est quam denominatio objecti materialis a formali, ut in præsentia materia est *ratio credibilis*. Quapropter non distinguuntur illa duo, nisi tanquam abstractum et concretum, ideoque eadem est utriusque consideratio. Magis distingui possent in objecto formali fidei, *Deus ipse revelans*, et *ejus revelatio*, quia revera illa duo distincta sunt, cum revelatio sit actio Dei ad extra; verumtamen, si attente considerentur, illa duo se habent tanquam forma, et informatio seu unio, et ideo unam rationem formalem objecti constituunt, sicque sub una ratione utramque considerabimus; oportebit tamen utriusque conditiones explicare.

SECTIO I.

Utrum Deus, seu Dei auctoritas, vel potius humana ratio sit objectum formale fidei.

1. *Error hæreticorum in hac questione.* — *Fundamentum erroris.* — *Confirmatur ex ratione.* — *Secundo.* — In hoc principio oportet ante omnia refutare errorem quorundam, qui dixerunt nihil esse credendum, nisi quod humana ratione intelligitur ac persuadetur. Ita Manichæos sensisse indicat Augustinus, lib. de Utilit. credendi, cap. 4; dicit enim illos docuisse, superstitiosum esse fidem ante rationem imperare, quasi nihil credendum sit, nisi quod ratio suaserit. Eundem errorem tribuit Abailardo Bernardus epist. 190 ad Innocentium; ille enim primum etiam fundamentum credendi in ratione constituebat; unde cum illud sit objectum formale fidei, in quo per se ac principaliter fundatur assensus fidei, ut videbimus, merito dicere possumus hos hæreticos constituisse objectum formale fidei, non in Deo, sed in humana ratione. Fundabatur Abailardus, ut Bernardus refert, in illo Eccl. 19: *Qui cito credit, levis est corde*; nam *cito credere*, dicebat esse adhibere fidem ante rationem; nam, qui ita credit, periculo errandi se exponit, et ideo admonet Joannes, 1 epist., cap 4: *Probate spiritus, an ex Deo sint*; et Paulus, 1 ad Thessal. 5: *Omnia probate, quod bonum est tenete*; probatio autem hæc non fit nisi per lumen rationis, quia si dicatur fieri per revelationem, illa erat probanda; unde cum in revelationibus non procedatur in infinitum, nec perveniatur ad revelationem claram,

oportet sistere in lumine rationis, tanquam in regula credendorum; et hoc est esse objectum formale; atque hæc est præcipua ratio hujus erroris. Et confirmatur, quia nisi per rationem credendum sit, poterunt etiam credi quæ sunt contra rationem, et ita poterunt excusari infideles, etiamsi absurdissima credant, et rationi contraria, dicentes se credere Deo, contempta ratione sua; hoc autem absurdissimum est, ut constat. Denique videbatur his hæreticis impossibile, credere sine ratione ostendente veritatem; quia credere, est assentiri; non potest autem intellectus assentiri, nisi cognoscat ac percipiat connexionem prædicati cum subjecto (alias posset credere astra esse paria suo arbitratu); illud autem sine ratione non fit.

2. *Contra hunc errorem notatur quadruplex modus necessariæ intelligentiæ rei ut credi possit.* — *Primus modus.* — *Secundus.* — *Tertius.* — *Quartus.* — Ad impugnandum hunc errorem, et fundandam veritatem, oportet advertere quatuor modis posse intelligi rationem et intelligentiam rei creditæ esse necessariam ad credendum. Primo, quia oportet prius percipere id quod proponitur ad credendum, et intelligere, saltem conceptu apprehensivo, quid sit id quod asseritur seu proponitur; et in hoc sensu clarum est intelligentiam et rationem necessariam ad hanc apprehensionem, esse etiam necessariam ad fidem; quomodo dixit Augustinus (Psalmo 118, circa illa verba: *Da mihi intellectum*): *Nisi aliquid intelligatur, nemo potest credere in Deum*; hæc autem intelligentia non potest pertinere ad objectum formale fidei; quia apprehensio non est ratio assentiendi, ut per se constat, sed est una ex conditionibus necessariis. Secundo, potest concurrere ratio, ut ostendens esse prudenter credibile id, quod proponitur, et ad hoc sufficienter proponi; et sic etiam concursus rationis necessarius est, et illum persuadet sententia illa Sapientis: *Qui cito credit, levis est corde*, quia prudentis est considerare prius quid credat. Verumtamen hoc etiam non spectat ad objectum formale fidei, sed est conditio prævia, de qua post disputationem præsentem late dicturi sumus. Tertio, potest esse necessaria ratio, ut ostendat non esse impossibilia, nec rectæ rationi contraria, ea quæ credenda proponuntur, sive hoc fiat positive probando illas res esse possibles, sive tantum negative, ostendendo non probari impossibiles, quod fieri solet solvendo rationes,

potius quam oppositum convincendo. Et hoc munus rationis circa res fidei, etiam est verum et necessarium, saltem in hominibus doctis; quia quæ credenda sunt non possunt esse contra rationem, licet supra illam sint. Tamen hoc etiam non pertinet ad objectum formale, sed ad condiciones prævias ad credendum; imo continetur sub præcedente, non enim potest objectum prudenter judicari credibile, nisi judicetur non impossibile, vel saltem non probari impossibile, ac subinde nec esse contra rationem. Quarto igitur modo potest postulari ratio ad credendum, tanquam ostendens veritatem credendam, et tanquam proprium fundamentum at per se ipsius assensus; et in hoc sensu locuti sunt dicti hæretici, ut citati Patres significant et impugnant.

3. *Prima assertio, partim de fide, partim Theologica.* — *Probatur primo ex Scriptura.* — Dico ergo primo: humana ratio non est fundamentum in quo per se nititur fides Christiana, et ita non potest esse objectum formale fidei. Hæc assertio est de fide quoad priorem partem; quoad posteriorem vero est Theologica et certa. Probatur primo ex Paulo, 1 ad Cor. 2, dicente: *Prædicatio nostra non est in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus et virtutis, ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei*; per quæ verba, et per totum illud caput, satis expresse impugnat Paulus dictum errorem. Et ideo dicebat, 2 ad Cor. 10, oportere *captivare intellectum in obsequium Christi*; quæ autem esset captivitas intellectus, si illa tantum crederet, quæ per rationem vera esse cognosceret? Præterea, Matt. 21, Christus dixit Petro: *Caro et sanguis non revelavit tibi*, per carnem et sanguinem intelligens naturam et vires ejus, et ideo addidit: *Sed Pater meus, qui in cælis est*; et sic etiam dixit, Matth. 10: *Confiteor tibi, Pater, quia abscondisti hæc a sapientibus, et revelasti ea parvulis*; et Joan. 3: *Si terrena dixi vobis, et non creditis, quomodo si dicero cælestia, credetis?* Unde Joan. 1 dicitur: *Unigenitus, qui est in sinu Patris, ipse enarravit.*

4. *Secundo probatur ex Patribus.* — Secundo principaliter probatur ex Patribus, qui ubique docent in fide non requiri, imo nec intervenire scientiam, sed potius ignorantiam, non quia fides non præbeat aliquam rei cognitionem, sed quia non ostendit res creditas, quoad earum veritatem, per rationem. Sic dixit Augustinus, serm. 1 de